

עבדים היינו – עבדות וחרות מערך שיעור לכתה ו'

שיעור 1 – עבדים היינו

מטרות

- הכרות עם עבדות מצרים כפי שמופיעה בהגדה ובסיפור המקראי.
- הכרות עם המושגים 'עבדים' ו-'עבדות'.
- יצירת עניין בסיפור יציאת מצרים והמחשת הסיפור באופן חווייתי.

מהלך

1. קריאה והסבר של טקסטים מההגדה ומהמקרא (נספח א').
2. מדרש תמונה – התבוננות באיורי עבדות מצרים (נספח ב').
 - תארו מה אתם/ו רואים/ות בתמונה?
 - מה מאפיין את האנשים? מה הם עושים? איך הם נראים? מה מצב רוחם?
 - במה שונים העברים מהמצרים בתמונה?
3. כתיבת כתבה – אתם כתבים/ות בעיתון ועליכם/ן לתאר את הנעשה ב-'פיתום ורעמסס', הערים אותן בונים העברים. נסו לתאר את הפעילות, מה הלך הרוח של העברים? איך מתייחסים המצרים לעברים? ספרו סיפור של אדם ספציפי.

נספח א' – טקסטים מההגדה ומהמקרא

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ויתן יי אותות ומפתים, גדלים ורעים, במצרים, בפרעה ובכל ביתו לעינינו; ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ, אשר נשבע לאבותינו. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. (הגדת פסח)

עבדים היינו, היינו

עתה בני חורין, בני חורין (הגדת פסח)

שמות ב, י"א-י"ד, כ"ב

יא וישימו עליו שרי מסים, למען ענתו בסבלתם; ויבן ערי מסכנות, לפרעה--את-פתם, ואת-רעמסס. יב וכאשר יענו אתו, כן ירבה וכן יפרץ; ויקצו, מפני בני ישראל. יג ויעבדו מצרים את-בני ישראל, בפרך. יד וימררו את-חיייהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים, ובכל-עבדה, בשדה--את, כל-עבדתם, אשר-עבדו בהם, בפרך.

...

כב ויצו פרעה, לכל-עמו לאמר: כל-הבן הילוד, היארה תשליכהו, וכל-הבת, תחיון.

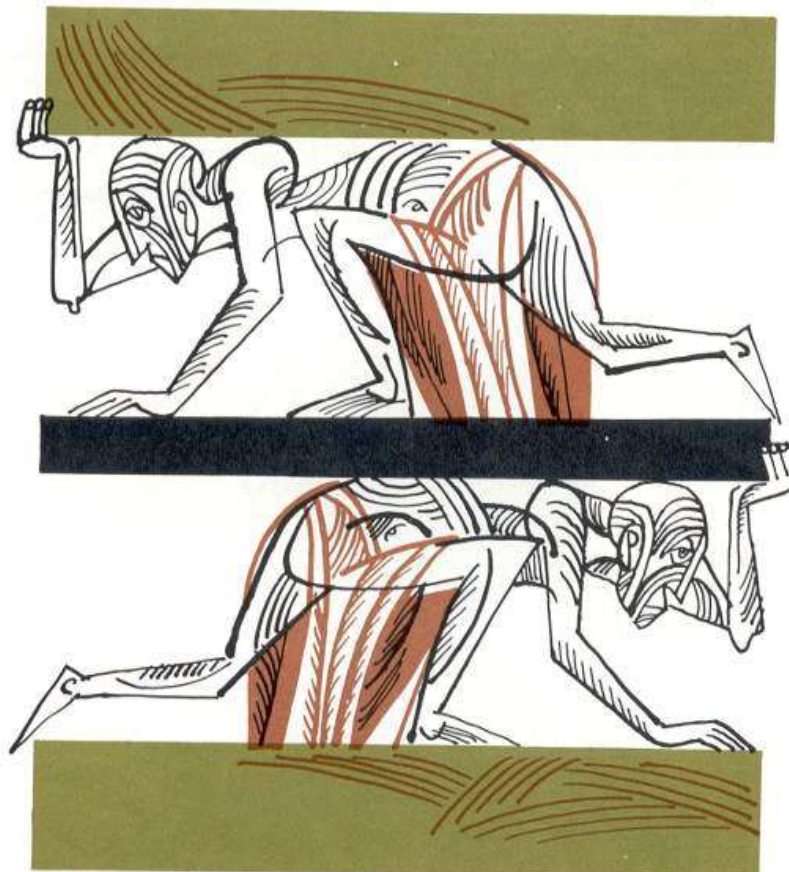
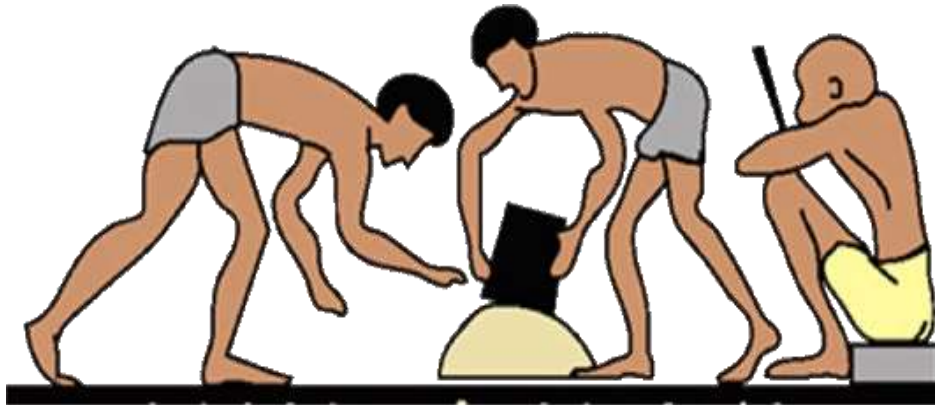
שמות ה'

ו ויצו פרעה, ביום ההוא, את-הנגשים בעם, ואת-שטריו לאמר. ז לא תאספון לתת תבן לעם, ללבן הלבנים--כתמול שלשם: הם, ילכו, וקששו להם, תבן. ח ואת-מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם, תשימו עליהם--לא תגרעו, ממנו: כי-נרפים הם--על-כן הם צעקים לאמר, גלכה נזבחה לאלהינו. ט תכבד העבדה על-האנשים, ויעשו-בה; ואל-ישעו, בדברי-שקר. י ויצאו נגשי העם, ושטריו, ויאמרו אל-העם, לאמר: כה אמר פרעה, אינני נתן לכם תבן. יא אתם, לכו קחו לכם תבן, מאשר, תמצאו: כי אין נגרע מעבדתכם, דבר. יב ויפץ העם, בכל-ארץ מצרים, לקשש קש, לתבן. יג והנגשים, אצים לאמר: פלו מעשיכם דבר-יום ביומו, כאשר בהיות התבן. יד ויכו, שטרי בני ישראל, אשר-שמו עליהם, נגשי פרעה לאמר: מדוע לא כליתם חקכם ללבן, כתמול שלשם--גם-תמול, גם-היום. טו ויבאו, שטרי בני ישראל, ויצעקו אל-פרעה, לאמר: למה תעשה כה, לעבדיך. טז תבן, אין נתן לעבדיך, ולבנים אמרים לנו, עשו; והנה עבדיך מפים, וחסאת עמך. יז ויאמר נרפים אתם, נרפים; על-כן אתם אמרים, גלכה נזבחה ליהוה. יח ועתה לכו עבדו, ותבן לא-ינתן לכם; ותכן לבנים, תתנו.

נספח ב' - מדרשי תמונה

שיעור 2 – סיר הבשר – הקושי שבחירות

מטרות

- הכרות עם תלונות העם והרצון לשוב מצרים בסיפור המקראי.
- הבחנה בין חרות פיזית לחרות רוחנית.

מהלך

1. פתיחה – שמש אסוציאציות למילים 'מצרים', 'עבדות', 'חרות'.
2. קריאת פסוקים מספר שמות ובמדבר המתארים את תחושות העם.

1. פחד העם מרדיפת מצרים

וישאו בני-ישראל את-עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם, וייראו מאד, ויצעקו בני-ישראל, אל-יהוה. יא ויאמרו, אל-משה, המבלי אין-קברים במצרים, לקחתנו למות במדבר: מה-זאת עשית לנו, להוציאנו ממצרים. יב הלא-זה הדבר, אשר דברנו אליך במצרים לאמר, חדל ממנו, ונעבדה את-מצרים: כי טוב לנו עבד את-מצרים, ממתנו במדבר. (שמות י"ד)

2. תלונות העם במדבר

ב וילינו (וילונו) כל-עדת בני-ישראל, על-משה ועל-אהרן--במדבר. ג ויאמרו אלהם בני ישראל, מי-יתן מותנו ביד-יהוה בארץ מצרים, בשבתנו על-סיר הבשר, באכלנו לחם לשבע: כי הוצאתם אתנו אל-המדבר הזה, להמית את-כל-הקהל הזה ברעב. (שמות ט"ז)

ג ויצמא שם העם למים, וילן העם על-משה; ויאמר, למה זה העליתנו ממצרים, להמית אתי ואת-בני ואת-מקני, בצמא. (שמות י"ז)

ד והאספסוף אשר בקרב, התאוו תאוה; וישבו ויבכו, גם בני ישראל, ויאמרו, מי יאכלנו בשר. ה זכרנו, את-הדגה, אשר-נאכל במצרים, חנם; את הקשאים, ואת האבטחים, ואת-החציר ואת-הבצלים, ואת-השומים. ו ועתה נפשנו יבשה, אין כל--בלתי, אל-המן עינינו.

[...]

יח ואל-העם תאמר התקדשו למחר, ואכלתם בשר--כי בכיתם באזני יהוה לאמר מי יאכלנו בשר, כי-טוב לנו במצרים; ונתן יהוה לכם בשר, ואכלתם. (במדבר י"א)

ב וילנו על-משה ועל-אהרן, כל בני ישראל; ויאמרו אלהם כל-העדה, לו-מתנו בארץ מצרים, או במדבר הזה, לו-מתנו. ג ולמה יהוה מביא אתנו אל-הארץ הזאת, לנפל בחרב--נשינו וטפנו, יהיו לבז; הלוא טוב לנו, שוב מצרימה. ד ויאמרו, איש אל-אחיו: נתנה ראש, ונשובה מצרימה. (במדבר י"ד)

נשאל:

- על מה מתלוננים בני ישראל? מה חסר להם?
- איך מצטיירת מצרים מדברי העם? מה הם זוכרים מהעבדות?
- איך יתכן שבני ישראל מעדיפים את העבדות על פני הקושי במדבר? מה זה אומר על הקושי בחרות?

3. **נרשום על הלוח** – חירות רוחנית, חירות פיסית – ונבקש להגדיר כל אחד מהמושגים.
נשאל: האם ניתן לקבל חירות פיסית ללא חרות נפשית? האם ניתן לקבל חירות נפשית ללא חירות פיסית? מה הסיטואציה של בני ישראל במדבר?

שיעור 3 – 'עתה בני חורין?' – עבודת כיום

מטרה: הכרות עם ביטויי שעבוד במציאות היום.

מהלך

1. פתיחה: קריאה משותפת.

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצֵאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה.
וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם בְּרוּחַ קָדוֹשׁ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרָיִם, הֲרֵי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרָיִם. (הגדת פסח)

נשאל: מהי עבודת? האם קיימת עבודת בעולם היום? היכן?

2. נקרא תיאורים של עבודת בעולם המודרני, תוך עצירה לשאלות (ניתן לקיים את הקריאה בקבוצות).

קטע מתוך דברים של קוויין ביילס, עבודת בעולם המודרני, ארה"ב, 2000

(מתוך הספר 'הלילה הזה – הגדה ישראלית' מאת מישראל ונעם ציון)

עבודת מודרנית אינה רק דימוי. תופעות של עבודת קיימות במגוון צורות ברחבי העולם המודרני, בהבדל אחד משמעותי מן העבודת בעבר: העבדים בשנות האלפיים הם כל כך זולים, עד שמתייחסים אליהם כמו אל כלים חד-פעמיים. [...] עפ"י הערכות האו"ם, נסחרים מדי שנה מילוני נשים, גברים וילדים ברחבי העולם. במדינות כמו סודן וברזיל נתונים גברים וילדים בעבודת ונאלצים לעבוד עבודות פרך, והם חסרי זכויות וחסרי יכולת להרוויח אי פעם את חירותם. במדינות מערביות מתועשות רבות, ובתוכן ישראל, נמצאים מאות אלפי עובדים זרים, מהגרים חוקיים ובלתי חוקיים, העובדים תחת תנאי עושיק ושעבוד. הם משוללי זכויות בסיסיות ונתונים לאלמוניות מצד מעבידיהם ולרדיפות מצד שלטונות ההגירה.

• מה מהדברים של קוויין ביילס ידעתם/ן קודם? מה חדש לכם/ן?

קטע מתוך דברים של לאה קרון, תיכון 'מילקו', לוס אנג'לס, ארה"ב

(מתוך הספר 'הלילה הזה – הגדה ישראלית' מאת מישאל ונעם ציון)

זהו סיפורו של בית ספר יהודי בארה"ב שהפך לארגון לשחרור עבדים. צוות המורים החליט להפוך את פסח של שנת 2002 לאירוע משמעותי עבור אוכלוסיית בית הספר כולה. כלל התלמידים והמורים הקדישו מזמנם ללימוד נושא העבדות בסודן בימינו, שם נוהגים כוחות צבא הצפון המוסלמי לתפוס נשים וילדים אפריקניים תושבי כפרים מהדרום, ולמכור אותם כעבדים וכמשרתים בצפון המדינה.

שבועיים לפני פסח התכנסו התלמידים למפגש ייחודי, בו פגשו את פרנסיס בוק, עבד סודני שברח ממשעבדיו והגיע לארה"ב. אחד התלמידים כתב בעקבות המפגש: 'לפני שפגשתי את פרנסיס בוק, עבדות נראתה לי כמו חלום בלהות מזעזע. אך מעולם לא דמיינתי שחלום הבלהות הזה יעמוד ממש מולי. לפגוש בעבד משוחרר היתה עבורי חוויה מאירה, ואני מודה לאל כל יום על כך שאני בן חורין. עצם הרעיון שמוכרים בני אדם כמו רכוש, ומתייחסים אליהם כמו אל חיות, הוא הבעיה הכי נוראית ומטרידה שהעולם ניצב בפניו היום! למדתי ש-27 מיליון בני אדם היום הם משועבדים בכל רחבי העולם. עכשיו אני רואה עד כמה התברכתי... כל בעיותיי נראות כה שוליות. היום אני עוזר לשחרר אנשים מעבדות!'

ארגוני זכויות אדם הפועלים בסודן הקימו רשת של 'משחררים' שמסייעים לעבדים לברוח ממשעבדיהם ולהקלט חזרה בכפריהם בדרום סודן. שחרור עבד בצורה זו עולה \$36, וכל תלמיד התחייב לממן שחרור של עבד אחד. חלק מהתלמידים עברו מבית לבית בשכונותיהם כדי להביא למודעות ציבורית את בעיית העבדות ולגייס כספים לשחרור עבדים. [...] בתוך שבועיים הצליחו תלמידי חטיבת הביניים לגייס 147,000 דולרים – סכום מספיק כדי לשחרר 411 עבדים! כפי שהמסורת היהודית מלמדת אותנו: 'כל המקיים נפש אחת, כאילו קיים עולם מלא'. (משנה סנהדרין ד', ה')

- נסו לתאר כיצד נראית מציאות חיים של ילד עבד סודני? איך נראית שגרת היום שלו?
- לו הייתם פוגשים את פרנסיס בוק, אילו שאלות הייתם שואלים אותו?
- לו הייתם נדרשים להגדיר לחיזור שזה עתה הגיע לכדור הארץ מה משמעות המילה 'חופש', כיצד הייתם מגדירים זאת?

